

Introïtustekst:

Efezërs 4, 1-6 (NBV)

Ik, die gevangenzit omwille van de Heer, vraag u dan ook dringend de weg te gaan die past bij de roeping die u hebt ontvangen: wees altijd nederig, zachtmoedig en geduldig, en verdraag elkaar uit liefde. Span u in om door de samenbindende kracht van de vrede de eenheid te bewaren die de Geest u geeft: één lichaam en één geest, zoals u één hoop hebt op grond van uw roeping, één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die boven allen, door allen en in allen is.

Lezing:

Lucas 6, 36-42 (NBV)

Wees barmhartig zoals jullie Vader barmhartig is. Oordeel niet, dan zal er niet over je geoordeeld worden. Veroordeel niet, dan zul je niet veroordeeld worden. Vergeef, dan zal je vergeven worden. Geef, dan zal je gegeven worden; een goede, stevig aangedrukte, goed geschudde en overvolle maat zal je worden toebedeeld. Want de maat die je voor anderen gebruikt, zal ook voor jullie worden gebruikt.' Hij sprak ook in gelijkenissen tegen hen: 'Kan de ene blinde de andere blinde leiden? Vallen ze dan niet samen in een kuil? Een leerling staat niet boven zijn leermeester; pas als iemand zich alles heeft eigen gemaakt, zal hij de gelijke zijn van zijn leermeester. Waarom kijk je naar de splinter in het oog van je broeder of zuster, terwijl je de balk in je eigen oog niet opmerkt? Hoe kun je tegen hen zeggen: "Laat mij de splinter uit je oog verwijderen," terwijl je de balk in je eigen oog niet ziet? Huichelaar, verwijder eerst de balk uit je eigen oog, pas dan zul je scherp genoeg zien om de splinter uit het oog van je broeder of zuster te verwijderen.

Overweging

Gemeente van onze Heer Jezus Christus

Aan het thema 'vrijheid en verdraagzaamheid' heb ik vrede toegevoegd, niet alleen omdat het vandaag Vredeszonntag is – en het begin van de vredesweek -, maar vooral omdat verdraagzaamheid de basis, het fundament, van vrede is.

Misschien hebben we gemakkelijk praten, omdat we ons kunnen koesteren in het idee dat we in een vrij land leven en de meeste mensen om ons heen net zo verdraagzaam zijn als wij – omdat we de multiculturele samenleving die Nederland is (geworden) accepteren, voor wat het waard is: zolang we van al die verscheidenheid geen last hebben, Maar, zegt filosoof des vaderlands Paul van Tongeren, zonder dat je ergens last van hebt kan van tolerantie, van verdraagzaamheid, geen sprake zijn.¹ Verdraagzaamheid, tolerantie, bestaat slechts wanneer er iets te tolereren valt; het is draagkracht die veronderstelt dat er iets ge- of verdragen moet worden. Iets wat je lastig of onaangenaam vindt, óf iets wat je gevaarlijk, bedreigend of slecht acht. Het eerste is misschien een kwestie van inschikken, het tweede leent zicht minder voor een compromis.

¹ Zie: Paul van Tongeren, 'Verdragen wat je tegelijkertijd als kwaad of onrecht bestrijdt. Over tolerantie, waarheid en geduld', in: Marcel ten Hooven (red.), *Ware Tolerantie. Hoe we onszelf kunnen zijn en elkaar toch verdragen*, Van Gennep 2022, 223-234.

Burenoverlast, 1 op de 10 Nederlanders klaagt erover, of gaat naar de Rijdende Rechter; geluidsoverlast, je zult maar bij Schiphol wonen; stankoverlast, burgers tegenover boeren in Brabant met meer dan 19,4 odeur unit per kubieke meter lucht) krijgen te weinig bescherming van de overheid, oordeelde de rechter afgelopen week.

Is verdraagzaamheid een kwestie van inschikken? Als het gaat om bedreiging, wordt het al moeilijker – waar houdt verdraagzaamheid op? Of urgenter: als het gevaarlijk handelen van de overheid zélf komt: wat moeten de slachtoffers van onterechte fraudeverdenkingen en bijna consequent etnisch profileren verdragen? Hoe kan je van mensen vragen dat te verdragen?

En nóg urgenter: wat betekent verdraagzaamheid in het dagelijks geweld van een militaire dictatuur, die dood en verderf zaait, of, het dagelijks geweld van armoede die mensen tot wanhoop drijft, het geweld dat onder het mom van nationale veiligheid ieder kritische stem smoort.

We hebben het gezien en beleefd in het Chili van generaal Pinochet, het Brazilië van de *favelas*, de sloppenwijken, het Hong Kong van de protesten tegen een autoritair regiem.

Verdraagzaam zijn, tolereren, heeft te maken met geduld, gedogen,

– en geduld, zegt Paul van Tongeren en verwijst daarmee naar Thomas van Aquino, die het geduld een deugd van het midden noemt, tussen berusting en overmoed: de kracht om te verdragen wat men als onrecht ziet. Ook haalt hij Augustinus aan die geduld koppelt aan hartstochtelijke woede over hoe de dingen zijn en moed om te zien dat ze niet zullen blijven zoals ze zijn.

Verdraagzaamheid heeft een passieve kant en een actieve kant, hebben we eerder geleerd van Erasmus, je accepteert de ander, voor zover dat kan en verdedigt de ander als het moet.

Maar: moet je mensen en overtuigingen die jouw (persoonlijke) vrijheid tot zo ongeveer nul reduceren dan maar blijven verdragen?

Er is moed voor nodig om je - jouw verdraagzaamheid - te verdedigen tegen de onverdraagzaamheid van een ander, van een systeem, een regiem, een overheid.

We maakten in Zuid-Amerika mee hoe mensen de moed verzamelden hun mond open te doen, in woord en daad, hoe in basisgemeenschappen en pinkstergemeenten mensen zich organiseerden, in voedselbanken en soepkeukens, in wijkcomité's en stille protesttochten met spandoeken waarop ook bijbelteksten stonden (Johannes 10:10, 'Ik ben gekomen om hun het leven te geven, in al zijn volheid'). We maakten mee hoe het Chileense volk het lef had te stemmen tegen het regiem van de generaals en won. We maakten mee hoe in Brazilië sloppenwijken leefbaarder werden omdat ouderverenigingen het onderwijs zélf gingen organiseren. Hoe in Hong Kong de lokale democratie, op een vreedzame zondag in november 2019 gestalte kreeg in wijkraden – om een half jaar later te verdwijnen door de invoering van een nationale veiligheidswet die, hoe cynisch, aan alle democratische verdraagzaamheid een einde maakte.

Wat drijft mensen, onder dergelijke omstandigheden en met gevaar voor eigen leven, in verzet te komen? Het moet in ieder geval dus ergens over gaan, 'lege' tolerantie bestaat niet. Ook hier in Nederland en ook in Europa niet. In artikel 2 van het Europees Verdrag van Lissabon, staat dat verdraagzaamheid van basisbelang is, voor samenlevingen die worden gekenmerkt door pluralisme, non-discriminatie, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen.

Verdraagzaamheid heeft alles te maken met de waarden waarop de Europese Unie gebouwd is: eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtstaat - en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren.

Verdraagzaamheid kan dus alleen bestaan in een gemeenschap die ook een waarde-gemeenschap is (of dat nu die van een dorp is, een stad, een streek, een nationale staat, een continent,

wereldwijd), een gemeenschap waar sprake is van veiligheid/bescherming van individuen en groepen, van minderheden.

Dichtbij huis: een waardengemeenschap zoals die waarover we lezen bij Lucas' versie van de Bergrede, de zgn. Veldrede: het gedeelte dat begon met: 'Wees barmhartig, zoals jullie Vader barmhartig is.' Dat is, theologisch gesproken, eigenlijk het centrale vers: waarin alle relaties, de horizontale en de verticale, die aan de orde komen, worden samengevat. 'T is een beetje een ouderwets woord, barmhartig – en gelukkig is er een hele lijst aan synoniemen: genadig, liefderijk, meedogend, geduldig, vergevingsgezind, en ook verdraagzaam, altijd als een activiteit, in een actieve relatie met anderen, de ander. De Veldrede veronderstelt allerlei soorten van conflict, theologische, sociaal-politieke, economische, organisatorische, menselijke, etc. Tegen die achtergrond wordt de leerlingen gezegd niet alleen vrienden, maar ook vijanden lief te hebben, te delen wat er te delen is, anderen te behandelen zoals jezelf behandeld wilt worden, niet zomaar te oordelen.

Actieve verdraagzaamheid, die de persoonlijke keus en vrijheid van leerlingen van Jezus direct verbindt met het voorbeeld van Jezus zelf én met die van anderen binnen de eigen gemeenschap en daarbuiten. Je kunt ook zeggen: verdraagzaamheid is, méér dan een ideaal, altijd gekoppeld aan het leven en de praktijk van alledag, aan de omgang met mensen om je heen, dichterbij en verder weg.

In de brief aan de Efeziërs wordt dat dan ook nog eens verbonden met vrede: vrede die zachtmoedige, geduldige, verdraagzame mensen tot een eenheid kan brengen. Vrede waartoe op deze Vredesdag wordt opgeroepen, vrede waar geen vrede is, vrede die niet vanzelfsprekend is, die onze blijvende aandacht vraagt, in tijden van polarisatie, van verharding in onze samenleving, van onophoudelijk oorlogsgeweld. In onze multiculturele, multireligieuze, multi-etnische samenleving kan het nooit gaan om de belangen van één bepaalde groep, ook niet als dat de meerderheid is, vrede heeft alles te maken met eenheid, de eenheid die bestaat omdat ieder mens uniek is. Eenheid bestaat die daarom bestaat in verscheidenheid. De verscheidenheid van minderheden.

Verdraagzaamheid begint bij de herkenning van mijzelf, van mijn menselijke waardigheid, in de ander (*ik ben omdat jij bent*) en de erkenning van het anders-zijn van de anderen (*ik ben omdat wij zijn*), in de verbanden waarin we leven.

We beleven uitdagende tijden. Er woedt een oorlog op ons continent, er dreigt een koude winter, en ook hier in Nederland zijn er kinderen met honger naar school gaan. Er zijn crises op vele fronten: stikstof, klimaat, asiel...Je zou er moedeloos van worden of juist wanhopig. Laten we blijven zoeken naar manieren om om te gaan met het onverdraaglijke, hartstochtelijk boos worden als het moet, om te beschermen wat van waarde is, de planeet die ons voedt, de waarden waarop de EU en ook onze democratie gebouwd zijn.

Ik wil besluiten met een citaat van Spoken Word-dichter Amanda Gorman uit het gedicht *The Hill We Climb*, dat ze uitsprak op 20 januari 2021, bij de inauguratie van de Noord-Amerikaanse president Biden.

*We laten ons niet weerhouden of afschrikken door intimidatie,
omdat we weten dat dan de volgende generatie ons ons niet-handelen en traagheid zal erven,
onze blunders hun lasten worden,
maar één ding is zeker,
als we barmhartigheid samenbrengen met macht en macht met recht en gerechtigheid,*

*dan wordt liefde onze nalatenschap,
en verandering het geboorterecht van onze kinderen*

Laten wij, voor onze kinderen en kleinkinderen, een generatie van vrede zijn om, door de samenbindende kracht van vrede, de eenheid te bewaren, in alle verscheidenheid en menselijke waardigheid. Laten we bidden dat Gods Geest die eenheid geeft.

Slottekst:

Arne Jonges

Laat de woorden
die we hoorden
klinken in het hart.
Laat ze vruchten dragen
alle, alle dagen
door uw stille kracht.
Laat ons weten,
nooit vergeten
hoe U tot ons spreekt:
sterker dan de machten
zijn de zwakke krachten,

vuur dat U ontsteekt.
Laat ons hopen,
biddend hopen,
dat de liefde wint.
Wil geloof ons geven
dat door zo te leven
hier Gods rijk begint.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl